

SANKCE ZA TRESTNÉ ČINY PROTI BEZPEČNOSTI A OBRANĚ STÁTU PODLE NOVÉHO TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

RADIM VIČAR

Fakulta ekonomiky a managementu, Univerzita obrany, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek se zabývá otázkami bezpečnosti a obrany České republiky. Zaměřuje se na změny v českém právním řádu, které přinesl nový zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v oblasti jednotlivých trestných činů a sankcí za zločiny a přečiny proti bezpečnosti a obraně České republiky.

Key words in original language

Bezpečnost státu; obrana státu; sankce; trestní zákoník.

Abstract

This contribution deals with national security and national defence of the Czech Republic. It focuses on changes that Act No. 40/2009 Coll., Criminal Code has brought in such areas as individual criminal offences as well as criminal sanctions for specific felonies and misdemeanors against security and defence of the Czech Republic.

Key words

National security; national defence; sanctions; Criminal Code.

Úvod

Dne 1. ledna 2010 vstoupil v účinnost úplně nový trestní kodex – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Hlavním autorem kodexu je prof. Pavel Šámal, který u nového kodexu vyzdvihuje maximální možnost rozlišování a individuálního přístupu k trestním postihům za různé typy trestných činů, přičemž by vyvážené stanovení druhů trestů i jejich sazeb mělo umožnit soudům uložit přiměřený trest s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem spáchaného trestného činu i osobě pachatele.¹

Trestní zákoník zná všechny tresty tak, jak byly obsaženy v předchozím trestním zákoně z roku 1961 a přidává k nim dva tresty nové (trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce). Do systému trestů tak je možné zařadit: odnětí svobody,

---

¹ *Senátoři schválili nový trestní zákoník + originální příručka k novému zákonu* [online]. 8. 1. 2009 [cit. 14.5.2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.ejustice.cz/senatori-schvalili-novy-trestni-zakonik-originalni-prirucka-k-novemu-zakonu>>.

domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majtkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění.

Cílem tohoto příspěvku je poukázat na změny v trestech ukládaných za trestné činy podle hlavy IX zvláštní části nového trestního zákoníku, tedy za trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci.

1. Několik poznámek k systematice zvláštní části trestního zákoníku

Nový trestní zákoník přistupuje k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů odlišně od předchozí právní úpravy. Tomu odpovídá i odlišná systematika zvláštní části trestního zákoníku a nové pořadí jednotlivých hlav. Jelikož se trestněprávní ochrana zaměřuje na člověka, zejména na jeho život, zdraví, osobní svobodu, čest a důstojnost, byly do první hlavy zařazeny trestné činy proti životu a zdraví, do druhé hlavy trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a do hlavy třetí trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Rodina je vnímána jako základní kámen společnosti, jejíž význam je pro společnost zcela zásadní. Proto trestné činy proti rodině a mládeži, která reprezentuje novou generaci společnosti, byly z hlediska významu těchto chráněných zájmů zařazeny do čtvrté hlavy zvláštní části trestního zákoníku.

Ochranu majetku, vlastnických, užívacích i dalších práv k němu vyjadřují skutkové podstaty trestných činů proti majetku, zařazených do páté hlavy. V hlavě šesté jsou pak zařazeny trestné činy hospodářské. Život, zdraví nebo majetek chrání i skutkové podstaty trestných činů obecně nebezpečných, které jsou zařazeny do sedmé hlavy. Trestné činy proti životnímu prostředí, které mají širší společenský dopad, neboť životní prostředí vytváří přirozené podmínky existence člověka, zvířat, rostlin i dalších organismů a je předpokladem jejich dalšího vývoje, a proto byly zařazeny do samostatné hlavy osmé.²

Až do dalších hlav se dostaly skutkové podstaty trestných činů proti státu, jako nejvyšší formě politické organizace společnosti, a proti mezinárodním organizacím, které jsou vytvářeny státy. V hlavě deváté jsou proto zařazeny trestné činy proti republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci a v hlavě desáté trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Trestné činy proti brannosti jsou obsaženy v hlavě jedenácté. Na tuto hlavu navazuje hlava dvanáctá s trestnými činy vojenskými. V těchto hlavách jsou tak uspořádány

---

² V podrobnostech viz ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 22 a násl. ISSN 1210-6348.

trestné činy proti kolektivním zájmům a právům, a dále proti státním i samosprávným orgánům, úředním osobám, některým vybraným právníkům osobám a jiným organizacím.

V poslední hlavě třinácté jsou zařazeny trestné činy zvláštního charakteru, které přesahují rámec vnitrostátní úpravy. Nalezeme zde trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy. U těchto trestných činů lze hovořit o jejich mezinárodním charakteru nebo jejich návaznosti na úpravu obsaženou v normách mezinárodního práva veřejného (tzv. zločiny podle mezinárodního práva).

2. Předchozí trestní zákon a jeho hlava I zvláštní části

Ustanovení hlavy I zvláštní části předchozího trestního zákona („Trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci“) chránily především základy suverénního demokratického právního státu, tj. jeho ústavní zřízení, bezpečnost a obranyschopnost. Tomu odpovídala i systematika první hlavy, vnitřně členěná do 3 oddílů (trestné činy proti základům republiky, cizího státu nebo mezinárodní organizace, dále trestné činy proti bezpečnosti republiky a konečně trestné činy proti obraně vlasti).

Ustanovení této hlavy prošla snad nejvýraznějšími úpravami z celého trestního zákona, neboť podle ní bylo možno postihovat v praxi občany za využívání politických práv garantovaných Ústavou a mezinárodními dokumenty. Zákonodárce zde musel zohlednit výrazné posuny v chápání politického systému demokratické společnosti po roce 1989. Postupné novelizace vedly k přizpůsobení této úpravy mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách, a ustanovením Listiny základních práv a svobod. To postupně vedlo k vypuštění trestného činu podvracení republiky, pobuřování, či opuštění republiky.³

V nové právní úpravě bychom skutkové podstaty trestných činů proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci, jak už bylo uvedeno výše, hledali v hlavě I marně. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku⁴ k systematice obecné a zejména zvláštní části trestního zákona mimo jiné poznamenává: „...stále vyjadřuje hodnotový systém a kriminálně politickou koncepci komunistického totalitního státu založené na socialistické ideologii kolektivismu a potlačování subjektivních práv občanů“.

---

³ Viz KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*. Brno : MU v Brně, 1996. s. 7 a násl.

⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona, trestní zákoník. *Sněmovní tisk 410/0* [online]. Parlament České republiky, Kancelář Poslanecké sněmovny, [1995-2010], [cit. 16.5.2010]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

Co nového a průlomového tedy trestní zákoník přináší v oblasti trestných činů proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci, kromě toho, že skutkové podstaty těchto trestných činů našly své místo „až“ v hlavě IX zvláštní části trestního zákoníku?

3. Nový trestní zákoník a hlava IX zvláštní části

Drobnou změnou je už samotný název této hlavy IX „Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci“, kdy se hovoří přesněji o konkrétní republice - České republice. Samotná hlava IX je zase tradičně rozčleněna do 3 skupin trestných činů („Trestné činy proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace“, dále „Trestné činy proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace“ a „Trestné činy proti obraně státu“), které se nově označují jako díly.

Trestní právo chrání prostřednictvím zakotvení níže vymezených skutkových podstat trestných činů společnost především před takovým jednáním pachatelů, kterým má být násilnou, nedemokratickou cestou dosaženo jeho změny. Tato hlava trestního zákoníku tak chrání demokratické ústavní zřízení, které je současně vnímáno jako záruka práv a svobod občanů.

3.1 Trestné činy proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace

Nová právní úprava přebírá zakotvení skutkových podstat trestného činu vlastizrady, rozvracení republiky, teroristického útoku, teroru a sabotáže. Přibyl nový trestný čin zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace, v novém kodexu naopak chybí trestný čin záškodnictví.

Z hlediska trestů lze v nové právní úpravě vysledovat následující změny. Vzhledem k závažnosti trestného činu vlastizrady, jejímž subjektem (pachatelem) může být pouze občan České republiky ve spojení s cizí mocí, je upravena i výše sazby trestu odnětí svobody - patnáct až dvacet let (oproti stávajícím dvanácti až patnácti rokům). U tohoto trestného činu zůstal zachován výjimečný trest (trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let podle stávající právní úpravy, resp. trest odnětí svobody na doživotí), který byl vzhledem k ustanovení § 54 trestního zákoníku nově zvýšen (trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí). Novou sankcí je propadnutí majetku, které může být uloženo vedle trestu odnětí svobody.

Trestný čin rozvracení republiky je uveden v podstatě ve shodě s platnou právní úpravou. Změny doznala sazba trestu odnětí svobody u tzv. kvalifikované skutkové podstaty – nově na dvanáct až dvacet let (oproti odnětí svobody na osm až dvanáct let), popřípadě vedle tohoto trestu lze uložit též propadnutí majetku, nebo sáhnout k výjimečnému trestu.

Na páčání trestných činů v mezinárodním rozsahu reaguje § 311 trestního zákoníku zakotvením skutkové podstaty trestného činu teroristický útok, která již byla vsazena i do trestního zákona. Cílem této úpravy je především zefektivnit boj proti mezinárodnímu organizovanému zločinu v jeho nejhorší teroristické podobě. Uvedená skutková podstata chrání v nejširší míře uvedené principy proti jakékoli formě jednání, mající povahu teroristických činů. Toto jednání vypočítává taxativně. Změny výše trestu se dočkal odstavec třetí, který umožňuje postihnout jednání uvedená v odstavci 1 přísnější sankcí, pokud došlo k některé ze zde uvedených okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Sazba u trestu odnětí svobody se zvyšuje na dvanáct až dvacet let (nyní na deset až patnáct let). Zůstalo zachováno uložení trestu propadnutím majetku vedle tohoto trestu a výjimečný trest.

Vedle teroristického útoku našel své místo v této hlavě i trestný čin teroru, který postihuje úmyslné usmrcení jiného v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky, aniž by šlo o teroristický útok. Pachatel tohoto trestného činu se nově vystavuje sankci odnětím svobody na patnáct až dvacet let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, nebo výjimečným trestem (oproti současnému trestu odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečnému trestu).

U trestného činu sabotáže se rozšiřuje ochrana i na mezinárodní organizaci a rozšiřuje možnosti ukládat trest propadnutí majetku vedle trestu odnětí svobody, zvýšení sazby se dostalo u kvalifikovaných skutkových podstat podle odstavce třetího (zvýšení horní hranice z patnácti na dvacet let).

Úplně novou skutkovou podstatu trestného činu zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315) se postihuje jednání pachatele pověřeného zastupovat Českou republiku nebo mezinárodní organizaci, v níž je Česká republika členem, vyjednávat s cizí mocí nebo jinak chránit zájmy České republiky nebo takové mezinárodní organizace s úmyslem poškodit ústavní zřízení, územní celistvost nebo obranyschopnost republiky anebo zničit její samostatnost, anebo poškodit mezinárodní organizaci. Základní skutková podstata umožňuje potrestat takového pachatele odnětím svobody na tři léta až deset let, v případě naplnění kvalifikované skutkové podstaty pak odnětím svobody na osm až dvanáct let.

3.2 Trestné činy proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace

Úprava trestných činů proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace navazuje na zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Vymezuje a přebírá trestné činy vyzvědačství, ohrožení utajované informace a ohrožení utajované informace z nedbalosti z platné právní úpravy.

Vzhledem k závažnosti trestného činu vyzvědačství je podle nového kodexu upravena v kvalifikované skutkové podstatě podle odstavce 4 sazba trestu odnětí svobody. Při vyzvídání utajované informace za trvání krizových stavů (stavu ohrožení státu, válečného stavu) se horní hranice zvyšuje až na dvacet let (místo nyníšších patnácti let).

U trestného činu ohrožení utajované informace zůstala sankce odnětí svobody a zákaz činnosti, vypadla ovšem sankce peněžitého trestu. Změn doznala i skutková podstata ohrožení utajované informace z nedbalosti (§ 318), u které se zužuje rozsah trestní odpovědnosti za tento trestný čin, kriminalizuje se nedbalostní vyjádření utajované informace v jiném právním předpisu klasifikované stupněm utajení „Přísně tajné“ nebo „Tajné“, přičemž se vypouští stupeň utajení „Důvěrné“. Z hlediska ukládání trestů pachatelům takového nedbalostního ohrožení utajované informace vypadla taktéž možnost uložit peněžité trest, odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti zůstal zachován.

3.3 Trestné činy proti obraně státu

Chráněným objektem u těchto trestných činů je obrana státu za trvání vojenských krizových stavů (za stavu ohrožení státu a válečného stavu). Tyto krizové stavy lze vyhlásit v souladu s Ústavou České republiky a ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o zajišťování bezpečnosti České republiky. Změny se dostalo i označení této skupiny trestných činů, kdy se upustilo od používání pojmu „obrana vlasti“ ve prospěch „obranu státu“. Do této skupiny trestných činů patří následující trestné činy: spolupráce s nepřítelem, válečná zrada, služba v cizích ozbrojených silách, porušení osobní a věcné povinnosti pro obranu státu.

U trestného činu spolupráce s nepřítelem nedošlo k žádným změnám, sankce zůstala v rozpětí 1 až 10 let pro pachatele, který za výše uvedených vojenských krizových stavů opatřuje nepříteli prospěch nebo ho jakkoli podporuje.

Trestný čin válečné zrady je upraven přesněji (místo „vojska“ a „ozbrojeného sboru“ se hovoří o „nepřátelských ozbrojených silách“), sazba trestu odnětí svobody se v horní hranici zvýšila z patnácti na dvacet let, výjimečný trest zůstal vzhledem k závažnosti tohoto trestného činu zachován.

Snížena je naopak trestní sazba u trestného činu služby v cizích ozbrojených silách podle § 321 trestního zákoníku (ze tří až osmi let na pět let). Toto ustanovení kriminalizuje službu občana České republiky v cizích ozbrojených silách v rozporu s ustanovením § 34 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), v platném znění. Vychází se z povolovacího principu, kdy ke vstupu občana České republiky do cizích ozbrojených sil je vyžadován souhlas prezidenta republiky. Výjimkou z tohoto principu jsou případy, kdy občan má více státních

občanství a vstupuje do ozbrojených sil jiného státu, jehož je také státním občanem, a dále v případě vstupu do ozbrojených sil jiného státu za předpokladu, že tento stát je členem mezinárodní organizace zajišťující společnou obranu proti napadení a Česká republika je také jejím členem. Zvláště přitěžujícími okolnostmi je spáchání takového činu za krizového stavu (stavu ohrožení státu a válečného stavu), i tady byla upravena sazba odnětí svobody (z pěti až deseti let na tři léta až deset let).

Mezi trestné činy proti obraně státu byl nově zařazen trestný čin porušení osobní a věcné povinnosti pro obranu státu. Tento trestný čin byl v minulosti upraven v hlavě jedenácté trestního zákona, která vymezovala trestné činy proti brannosti. Trestní zákoník v rovině trestu u tohoto trestného činu již neumožňuje ukládání peněžitého trestu, trest odnětí svobody zůstal zachován v nezměněném rozsahu.

Závěr

Nový trestní zákoník s sebou přináší především nové pojetí trestného činu a novou kategorizace trestných činů (tzv. bipartici trestných činů - dvě kategorie soudně trestných deliktů, a to přečiny a zločiny).⁵ Z hlediska ukládání sankcí lze vyzorovat snahu zákonodárců rozšířit škálu trestů, zvýšit „přísnost“ trestání a celkově zajistit větší variabilitu trestů.

Trestné činy podle hlavy IX zvláštní části trestního zákoníku budou spadat především do kategorie zločinů a zvláště závažných zločinů, ale pravděpodobně nebudou patřit mezi ty nejčastěji páchané v České republice. Sankcí ukládanou pachatelům těchto trestných činů bude nejčastěji trest odnětí svobody. U většiny trestných činů dochází ke zvýšení sazby u trestu odnětí svobody. Opačnou tendenci lze vysledovat pouze u trestného činu služby v cizích ozbrojených silách.

U těchto trestných činů na úseku bezpečnosti a obrany státu lze nezdědka uložit při splnění zákonných podmínek i výjimečný trest, který byl taktéž navýšen, jednak i trest odnětí svobody na doživotí. Sankcí, která se nově objevuje např. u trestného činu vlastizrady, je propadnutí majetku, které může být uloženo vedle trestu odnětí svobody. Sankcí, která naopak „vypadla“, např. u trestného činu ohrožení utajované informace z nedbalosti, je možnost uložení peněžitého trestu. Trestní zákon přináší z hlediska sankcí nezanedbatelné změny, jejímž společným ukazatelem, pokud jde alespoň o trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci, je zvýšení právě horní sazby u trestů odnětí svobody.

---

⁵ K tomu srov. např. JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 36 a násl. ISSN 1210-6348.

Literature:

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona, trestní zákoník. Sněmovní tisk 410/0 [online]. Parlament České republiky, Kancelář Poslanecké sněmovny, [1995-2010],[cit. 16. 5. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>.
- JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 36 a násl. ISSN 1210-6348.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Trestní právo hmotné, obecná část. Brno : MU v Brně, 1996. s. 7 a násl.
- Senátoři schválili nový trestní zákoník + originální příručka k novému zákonu [online]. 8. 1. 2009 [cit. 14. 5. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.ejustice.cz/senatori-schvalili-novy-trestni-zakonik-originalni-prirucka-k-novemu-zakonu>>.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 22 a násl. ISSN 1210-6348.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Contact – email

radim.vicar@unob.cz